Білоцерк, 3 серпня 1909 р.

Дорогий, великий маєтнику Друже! Дістав Вашу звістку про загублений лист; не тямлю добре, що саме я писав там; здається — то була друга листка Биліни, котру оце й посилаю Вам знову на великий раз. Більше набути нічого не було, хіба які чотири дрібнички для „Зорі". Отсе ж стаття про переклади поетичні творів Шевченкових, то шкода, бо посилав перепечку, не лишивши в себе копії. Шкода також, коли доведеться розрізнювати Биліни; краще припадало б видрукувати їх в одній книжці а віддрукувати окремим видан-м, бо по моїй думці це було б цікавим читанням для школярів та селян. Коли ж Ви додали від себе хоч невеличку розправу про Биліни вступ-ні. Я певен, що її видав би окремою книжочкою і д. К. Паненківський у своїй дрібній бібліотеці. Принаймні мені, коли-б-ся, вирізки зі статями про Черн. ф. мих., а також Биліни, — рекомендованим листом. Чому Ви не відповіли мені на мої запити? бо я не знаю, що дійшло, що ні, що надруковано, що буде друковатись. Відпишіть, будьте ласкаві: 1) Чи видрукована стаття про пересемантів? 2) Чи дістали Ви мою „єдину сторінку", чи видрукуєте її, чи ні? 3) Чи друковалась в „Зорі" — критична стаття про поетов. переклади творів Шевченкових, оповідання-чко „В тайзі", кілька слів про бесіди Ламанського? 4) Чи видрукуєте статі про Черн. ф. мих., а також Биліни окремими книжочками? Коли ні, то зараз відпишіть, — я Биліни одіслав, або Вас попрошу переслати їм. Чи дістали Ви недавно мій лист з віршами? Той лист писав я в хорошливому настрою, тоді не дивуйтесь, не гадав, що буду пишний. Іншим разом може розповім Вам усе, може пришлю ті листи, які виготовив для Вас, та не посилав. Вибачайте, брате: не знаю добре, як би прийняли Ви мої отверті сердешні зливи, а мені б хотілось Вам усе розповісти. Ех... то що балакати? Ви певно чули коєму згадувано — „Друк"? Той самий Друк жив у мене в хаті, чи певніше в душі і здається нікому вже не [illegible] зрозуміє... Коли вийде з друку мій новий збірник „Зівноті" та Ви його прочитаєте, то певно зрозумієте все, все, на що натякаю. На жаль, жаль! Безнадії лишу до Вас, мов дай Вам Христос хлопець... Хотілось би плакати, плакати без кінця-краю... Руки не здіймаються до роботи. Гірко ж-ж-ж-ж-ж бути якогось водовозного; гірко подумати, що нічим другим не будем. Коли б не було тої болячої, аналізуючої самосвідомости, то можна б і якогось зоставатись, а то....

Посилаю кожні вірші для Вашої збірки „Наш Альбом", видрукуйте, коли сподобаються, — я хотів би, щоб Ви саме ці вірші видрукували у готовій збірці. Коли, гадаю, комітет чує много у збірнику „З кібнолі", що має видати д. П-ий. Але те, що мені думці, не завадить. Крім того — Ви може встигнете видрукувати ~~передвоєнрадо вже~~ раніше як вийде „З кібнолі". Мимо всього, в редакції видавничій отже Вам є невеличкі відмінки проти першої, а вірша „Наперед" навіть довша на одну рушницю, додаючи много за раз. Може покладаю надію, що Ви не відмовите їм місця в альбомі. В вірші „Нікого дражнилося важко..." я слив експромтом вилив всю розпуку, весь біль серця, заподіяні сумними обставинами життя від останніх час, — нічого мабуть вже не напишу з такою гіркотою.... Посилав я до Вас, здається, ще інший вірш — „Здиваєшся мені нема потом..." Можете помістити і її, тільки переробіть останній рушниці. Треба так! Та не підхоже бурлаці
Збудженувать марення краєві;
Ми народились для праці...
Геть все всі порви власті!
Сказати „презрілиной" прозоро: будь водоносного якого.... Коли помістите цю вірш, то можна дати такий заголовок — „До Ольги Зернової", або як хочете. Це дівчата оповіщ дійсно одного мого товариша, яка грала дуже значну роль в моєму житті невольницькому. Що представлена, на диво відносна істота, але наша зустріч нічого не принесла і не могла принести обом нам крім мук та радощів... Та що потрібно? Дякую їй, склав я не більше як у місяці перевагу частину оригінальних віршів, що знаходяться у збірнику „З кібнолі". Тяжко — прикрайтеся, бо більше платав та чудився; а от зараз слово з чет не йде.
Вибачайте за прикмету, не відкладайте мене безчинного.
Недавно обізвили маніфест: замісць 10-літ. повної безправности визначити 4 роки; потім мовляв буде приписаний до якої-небудь сільської громади (крестьянське общество), яка прийме до свого уряду, в іудейські або християнські уберти, і перейхати на житє до тої громади; але жити в назначеному місці всіх треба безвиїздно, перейшена de jure місцем бути кольонізована як тюрі і пр. і пр. Бувайте здорові, відпишіть на цей лист. Пишіть приїзданну Тальнову. Спасибо за оцу. До віщу приєднаєтеся, бадьо проб.

(3 мсі)

Будем руки ламати, молитись,
Поки знову не знайдем утіх.
Годі ж, серце! А здивуються люди
Що не знають відради як ми!
Припади до зболілої груди,
Вилий муки дрібними слізьми!
Хай святкують обранці щасливі!
Не нудись, дурне серце, замовч:
Наші співи сумні та тужливі
В них прокинуть самісіньку ночч.
Треба вічливим всякому бути,
В покаранущі убратись гостї,
Або зникнуть від людої скрути,
Одуріти навік в самоті!

2) До України.

~~Я тав дуром на часу~~
Сиджу я в неволі та марно, тихенько,
Чи знов тебе вбачу, Україно-ненько,
Чи знов рідну землю в сльозах поцілую,
Чи вік протиняюсь отут по Вільного?
Коли мені, мамо, чесенькі крила,
В обійми до тебе душа б полетіла,
Бо тут непривітно, тут — хуга та студень,
Однаково сумно і в свято і в будень,
Рік цілий навколо все мре та німує,
Самотнього серця ніщо не вгамує.
Ридай одинако, клодись в домовину...
Подумати тяжко, що тут і загину.
Розсипляться чари мов квіти зівялі,
Остануться мені, самісінькі мамі.
Сиджу я в неволі та марно тихенько,
Чи знов тебе вбачу, Україно-ненько,
Чи знов рідну землю в сльозах поцілую,
Чи вік протиняюсь отут по Вільного?

3)

Я тав дуром на час, я заслаб в самоті,
Весь почувся під горя вагого,
Враз померхли були ідеали святі,
Я не бачив зорі за підбого.
Стежку стратила весь курна думка моя,
Подалась на сумне кладовище
Зворушилось дрібне, роздратоване „я",
Від чевого зробилось найвище.
Я ридати почав, прокляти людей,
Я почав на весь світ нарікати,
Перестав одрізняти блескіті світлих ідей,
Забув звичу — брать в ратувати.
Власні болі самі в моїм серці жили,
Я зніжчемнів у власних недугах.
А що ближніх моїх муки гірш опряли,
То яке мені діло до других?
Тяжко сльози лив, що у мене нема
Тай довіку не буде все друга,
Остогидла мені до загину тюрма,
З виду темна не зходила смуга.
І що далі, то більш падав я на шляху,
Занімів на всі потуги світа,
Тільки нишком співав про недолю лиху,
Та про марно потрачені літа.
Гей, куди ж швидко так подівались вони,
Палкі порви, мрії юнацькі,
Найжевнійші любощі вільних днів звістуни,
Що приборкано крила козацькі?
О, простіть мене ви, непохитні борці,
Та почніть же знов приязним зором!
Про знемогу мою, про хвилини оці
Мені навіть і згадувать сором!
В грудях жевавість росте, думка кличе вперед,
Оживають колишні замірі,
Перейнов подуші допокульний уверед...
Знов я повен надії та віри.
Обійняв би весь мир, словом всіх повітав,

З побажанням удачі голубливим;
і здається мені, що надовго я став
Після того міцним та щасливим.
Хай ніколи ніде не збувається все,
що у снах зачарованих сниться;
Хай у прірву мене життя вихром знесе....
Знаю: сонце на хвильку мінується.
Хочу жити я знов, працювать без кінця,
Власні жалі порвати з докором.
Зникнете ж, гучи мої! Ви не гідні слівця,
Про вас навіть і згадувать сором!

3/ "."

Наперед за край рідний та волю,
За окутий, пригноблений люд,
Хоч нічого не знайдем крім болю,
Хоч нас жде невідомий труд!
Наперед проти зла одноудумно!
Розпочнеться вороча борба.
Не гадаймо проснути безсумно,
Бо це — немилуча борба!
Наперед хто не хоче конати
Стоїмо трупом ~~[illegible]~~ гнилим без-
Сміле слово — то наші гармати вучи!
Світлі вчинки — то наші мечі!
Наперед до завітного бого
За громадські та власні права,
Коли бути бажаєм собою,
Коли серце позор[1] відчуває!
Наперед до звершення замірів,
що поклав девятнадцятий вік
Скинемо владу катів-бузувірів,
щоб людиною став чоловік!
Наперед! Годі скніти рабами,
Час кормлену гидиву знести!
Наші кубла нам стануть гробами
Швидко зніжечать ясність мети!
Наперед! Не жде поступ всесвітний,
На шляху підупалих лиша.
Кращий лад, кращий мир заповітний
Виробляє щочасу душа.
Наперед проти хижих порядків!
Гине воїник, чи здобич бере, —
Він стежки проклада для нащадків,
Його діло ніколи не мре!
Наперед же, брати, проти всього,
Що нам нині дихнуть не дає!
Не турбуйтесь: чи вийде що з того?
Аби праця, — рух візьме своє!

4/ "."

Душею я вчора відлив,
Прокинувсь від мук, а сьогодні?
Як швидко я все перелив,
Як швидко я знов затрепетив;
Розпучно стою край безодні.
Я мріями вчора ~~[illegible]~~ літав
Далеко відсіль, а сьогодні?
Як швидко худитнув я став,
Як швидко я крильми присмав,
Зчинилися змахи безплодні.
До праці я вчора зривавсь
Пив солод надій, а сьогодні?!
Куди він, мій жорнів, дівавсь?
Я чуюсь, як перш відчувавсь,
Розпучно стою край безодні.

---

[1] Замість „позор" можна поставити „ганьбу", — як найдере краще.